

URSZULA ROGALSKA
WSP w Bydgoszczy

ROLA UMUZYKALNIENIA W PRZEDSZKOLU W ROZBUDZANIU I ROZWIJANIU
WRAŻLIWOŚCI NA PIĘKNO

Umuzycznienie stanowi część składową programu wychowania estetycznego. Wychowanie estetyczne w przedszkolu to proces integralnie związany z całokształtem życia i działalności dzieci w tych placówkach. Jego zadaniem jest budzenie wrażliwości na wartości estetyczne, wzbogacanie wyobraźni i przeżyć dziecka, rozwijanie jego własnej ekspresji. Wychowanie estetyczne przyczynia się do ogólnego rozwoju dziecka, wiąże się z innymi dziedzinami wychowania, służy więc zarazem celom wychowania umysłowego, moralno-społecznego i zdrowotnego¹. Traktowane jest ono jako "dziedzina przenikająca i scalająca wszystkie strony wychowania, wszechstronnie wzbogacając osobowość dziecięcą"². System ten stwarza "możliwość wszechstronnego oddziaływania na osobowość dziecięcą"³.

Współczesne koncepcje wychowania estetycznego nie ograniczają jego znaczenia i działania do sfery doznań i przeżyć. Kultura estetyczna, zdaniem I. W o j n a r, stanowi szczybel, podstawę dla kształcenia osobowości w innych pozaestetycznych zakresach⁴. Upowszechniona współcześnie obecność sztuki i bogactwo jej wartości stwarzają nieznane dotąd możliwości zaspokojenia różnych potrzeb współczesnego człowieka, zwłaszcza w zakresie moralnym i poznawczym. Środkiem wychowania estetycznego są wartości kultury artystycznej, a jego celem takie wzbogacenie osobowości człowieka, by stał się on jej aktywnym współtwórcą, kształtując samego siebie, osiągając stan wyższej, pełniejszej samowiedzy i samourzeczywistnienia.

B. S u c h o d o l s k i uzasadnia dwuzakresowy charakter wychowania estetycznego. Pierwszy zakres obejmuje wychowanie estetyczne jako kształcenie estetycznej wrażliwości i estetycznej kultury, konieczne dla przeżywania i poznawania wartości sztuki. Drugi dotyczy kształcenia pełnej osobowości

człowieka poprzez sztukę w sferze intelektualnej, moralno-społecznej oraz w dziedzinie kształtowania wyobraźni i postawy twórczej⁵.

Dziecko w wieku przedszkolnym żywo odbiera wrażenia estetyczne, co jest związane z aktywną, poznawczą postawą wobec świata, jaka wogóle charakteryzuje ten okres życia. Małe dziecko cieszy barwa, kształt, dźwięk, zapach, ruch i powierzchnia przedmiotów. Obcuje ona z pięknem w sposób czynny - gdy się bawi i pracuje. Już we wczesnym dzieciństwie gromadzi zasób wrażeń estetycznych czerpanych z codziennego otoczenia⁶. Przedszkole, opierając się na istotnych dla wychowania estetycznego treściach, metodach i różnych formach pracy wychowawczej, jest w stanie kształtować życie uczuciowe dzieci, dostarczając wzruszeń i przeżyć, które oddziałują na ich rozwój, czyniąc dzieciństwo szczęśliwym⁷.

Wrażenia estetyczne działają na sferę umysłowo-emocjonalną dziecka, wywołują dobre samopoczucie, radość życia, pobudzają do ruchu i zabawy. Program wychowania estetycznego w przedszkolu umożliwi także doznawanie przeżyć o głębszej treści, wiążące się z poznawaniem świata i sztuki, pobudzające rozwój uczuć społeczno-moralnych. Przedszkole, włączając wartości estetyczne w życie dzieci, stwarza podstawę dla wielostronnego ich rozwoju w późniejszych latach i przygotowuje do korzystania z dorobku kultury i sztuki.

Szczególną rolę w zakresie wychowania estetycznego spełnia wychowanie muzyczne noszące w przedszkolu nazwę umuzykalniania. Muzyka bowiem, jak stwierdza S. S z u m a n, jest sztuką, która najbardziej fascynuje dzieci, przemawia do ich wyobraźni, dostarcza im radości współtworzenia⁸.

Zainteresowanie dźwiękiem przejawia się już w najwcześniejszym dzieciństwie. Już u niemowlęcia łatwo zauważyć wrażliwość na dźwięki muzyczne i niemuzyczne. Małe dzieci mają swoje ulubione melodie i piosenki. Muzyka, w zależności od swego charakteru, pobudza je lub uspokaja. Dzieci chętnie zasypiają przy nuconych im kołysankach, a melodie żywe i rytmiczne pobudzają je natychmiast do spontanicznej reakcji

motorycznej⁹.

Pobyt dzieci w przedszkolu jest najważniejszym momentem rozpoczęcia przemyślanej, planowej i systematycznej edukacji muzycznej. Małe dziecko szybko uczy się, naśladuje czynności innych. Chętnie bawi się w rytm melodii. W wieku przedszkolnym zaczynają się kształtować już upodobania, powstają i utrwalają się pierwsze zainteresowania muzyczne, umiejętności emocjonalnego przeżywania muzyki. Przedszkole jest "otoczeniem muzycznym", które kształtuje pierwszą wrażliwość muzyczną, jak trafnie określiła P. K e r g o m a r d¹⁰. Muzyka wywołuje tam spontaniczne zainteresowania i radość dziecka, stanowi niezbędny element wychowania estetycznego, a tym samym wychowania wielostronnego. Podtrzymywanie zainteresowań muzyką, tworzenie nawyków obcowania z nią, **rozbudzanie** chęci nowych kontaktów z dźwiękiem, umożliwianie dzieciom **znajdowania** w tych kontaktach przyjemności - oto, jak stwierdza M. P r z y c h o d z i ń s k a - K a c i c z a k, jeden z podstawowych celów umuzykalnienia w przedszkolu¹¹.

Wśród wielu funkcji, jakie ma do spełnienia umuzykalnienie, na czoło wysuwa się ta, która wynika z istoty tego przedmiotu. Mam tu na myśli rozbudzanie i rozwijanie wrażliwości estetycznej. Zajęcia umuzykalniające w przedszkolu są szczególnie predestynowane do realizacji tej funkcji.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie roli umuzykalnienia w przedszkolu w rozbudzaniu i rozwijaniu wrażliwości dziecka na piękno. Problem ten przedstawiam w oparciu o wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w latach 1985-1986. Badaniami objęto grupy dzieci 6-letnich uczęszczających do czterech przedszkoli na terenie Bydgoszczy. W dwóch z wybranych do badań przedszkoli prowadzono w okresie od września 1985 roku do czerwca 1986 roku zajęcia umuzykalniające w sposób eksperymentalny. Plan postępowania eksperymentalnego zawierał między innymi stosowanie nowoczesnych metod z zakresu dydaktyki muzycznej z wykorzystywaniem instrumentalium Orffa i zastosowaniem elementów gimnastyki rytmicznej E.J. Dalcroze'a. Na zajęciach zintensyfikowano formy rozwijające inwencję twórczą z zastosowaniem także integracji muzyki z innymi dziedzi-

nami sztuki. Wprowadzono nowe formy umuzykalnienia nie stosowane dotąd w badanych przedszkolach, jak: "teatrzyk rytmiki", dziecięca orkiestra perkusyjna, koncerty artystów - muzyków w przedszkolu i inne. Zmodyfikowano uroczystości przedszkolne poprzez staranny dobór pieśni o wysokiej wartości ideowej i artystycznej oraz zwiększenie ilości i rodzajów form muzycznych /taniec, melodeklamacja, przerywniki muzyczne/. Plan zajęć eksperymentalnych obejmował ogółem 72 zajęcia realizowane systematycznie dwa razy w tygodniu oraz wszystkie uroczystości przewidziane w planie wychowawczym przedszkola. We wszystkich badaniach przed i po eksperymencie uczestniczyła grupa 10 studentek IV roku Wychowania Przedszkolnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Dwie spośród nich prowadziły zajęcia eksperymentalne.

1. Umuzykalnienie jako integralna część programu wychowania estetycznego w przedszkolu

Zadania, jakie spełnia wychowanie estetyczne, mają ważne znaczenie w rozwoju i wychowaniu dziecka, umożliwiają zaspokojenie potrzeby radosnych i niezbędnych w dzieciństwie przeżyć, są etapem do celów zarysowanych w dalszej perspektywie¹². Przedszkole bowiem, włączając wartości estetyczne w życie dzieci, stwarza podstawę dla wielostronnego ich rozwoju w późniejszych latach i przygotowuje do korzystania z dorobku kultury i sztuki. Wychowanie estetyczne przyczynia się do rozwoju dziecka we wszystkich dziedzinach: pobudza jego aktywność wyobraźnię, wrażliwość uczuciową, potrzebę wiedzy o świecie, wpływa na sprawność i harmonię ruchów, umacnia dobre samopoczucie¹³.

Program umuzykalnienia zawiera wszystkie wspomniane wyżej treści. Zgodnie z podjętym tematem skoncentruję się tu na ujęciu tych związków treściowych, jakie łączą umuzykalnienie z pozostałymi grupami problemowymi wychowania estetycznego. Mowa tu o budzeniu wrażliwości na wartości estetyczne otoczenia oraz dzieł sztuki, o związkach umuzykalnienia z twórczo-

ścią plastyczną, kulturą żywego słowa oraz dbałością o estetykę własną i otoczenia.

Jednym z głównych celów wychowania estetycznego jest kształcenie postawy wrażliwości na piękno otaczającego świata¹⁴. Reakcja emocjonalna na zjawiska wizualne, dźwiękowe i dotykowe, czyni życie dziecka bogatszym. Budzenie wrażliwości na wartości estetyczne - to przede wszystkim kierowanie procesem percepcji tych zjawisk. Program umuzykalnienia w wielu zakresach sprzyja realizacji tego zadania. Należy tu wymienić rozwijanie wrażliwości słuchowej poprzez doskonalenie umiejętności dostrzegania w otoczeniu i porównywania właściwości, cech oraz zjawisk dźwiękowych. Budzenie wrażliwości na wartości estetyczne to także rozwijanie poczucia rytmu i symetrii w przyrodzie i dziełach rąk ludzkich. Realizacji tych zadań służą takie treści programowe umuzykalnienia, jak: wykonywanie rytmów piosenek i prostych tematów rytmicznych na instrumentach perskusyjnych, rozwijanie wrażliwości na akcent metryczny w taktach dwu, trzy, i czteromiarowych, wyrabianie umiejętności rozpoznania rytmów w usłyszanych utworach a także rozwijanie umiejętności rozróżniania części budowy utworów muzycznych, które posiadają z reguły formę symetryczną¹⁵.

Program wychowania estetycznego w przedszkolu zakłada także udostępnienie dzieł sztuki ucieleśnione w formie artystycznych utworów plastycznych, muzycznych i literackich. Treści programowe umuzykalnienia przewidują nie tylko udostępnianie utworów muzycznych ale także ich uprzystępnianie realizowane w procesie rozwijania percepcji muzycznej¹⁶. Dotyczy to słuchania piosenek oraz utworów instrumentalnych i instrumentalno-wokalnych, których bogaty zestaw zawiera między innymi płytateka dla przedszkoli¹⁷.

Program zwraca też uwagę na ukazywanie dzieciom piękna zawartego w dziełach twórczości ludowej: piosenkach, melodiach instrumentalnych, tańcach i strojach.

Wymowę estetyczną posiada także hasło programowe podkreślające budzenie wrażliwości na piękno dobra w postępowaniu

człowieka, na podstawie przykładów zawartych w treści piosenek. Pewne określone związki tematyczne zauważamy pomiędzy umuzykalnieniem a twórczością plastyczną dzieci. Ideą przewodnią programu twórczości plastycznej jest rozbudzanie inwencji twórczej dziecka przez "wyrażanie przeżyć i wiedzy o świecie" a także wydarzeń i nastrojów w powiązaniu z treścią utworów muzycznych i literackich¹⁸. Sformułowanie to koresponduje z interpretacją hasła programowego umuzykalnienia odnoszącego się do rozwijania umiejętności określania nastroju słyszanej muzyki i odtwarzania go rysunkiem¹⁹.

Związek programu twórczości plastycznej z umuzykalnieniem uwidacznia się ponadto w takich treściach, jak: próby wyrażania rytmu i symetrii, projektowanie kompozycji tematycznych.

Także w zakresie kultury żywego słowa znajdujemy treści programowe korespondujące z umuzykalnieniem. Zaliczyć do nich należy organizowanie dziecięcej zabawy w teatr w formie inscenizacji znanych piosenek i tekstów literackich, zwracanie uwagi na wartości liryczne utworów, podkreślanie wątków dramatycznych i humorystycznych. Związek programowy z ćwiczeniami słowno-muzycznymi opartymi o inwencję dzieci ma na celu zachęcanie do własnej twórczości słownej²⁰.

Program umuzykalnienia stwarza sprzyjające warunki do realizacji treści w zakresie dbałości o estetykę własną i otoczenia. Należy tu wymienić przyswajanie kulturalnych form zachowania się podczas koncertów, audycji i występów artystycznych. Dotyczy to zarówno dzieci-wykonawców, jak i słuchaczy. Szczególną rolę odgrywa tu działalność wychowawcza mająca na celu przygotowywanie uroczystości przedszkolnych, w ramach której dzieci wykonują elementy dekoracji, ćwiczą program słowno-muzyczny, czynią porządki w salach i obejściu przedszkola. Podczas prezentowania występów, dzieci są odświętnie ubrane lub przebrane w okolicznościowe stroje.

2. Ekspresja twórcza jako przejaw postawy estetycznej

Teoretycy wychowania estetycznego wskazują na znaczenie sztuki w rozwoju osobowości dziecka. Sztuka jest zespołem dzieł i wartości postrzeganych, przeżywanych, rozumianych, a zarazem stanowi określony sposób działania ekspresyjnego i twórczego²¹.

Najbardziej autentyczne i oryginalne wypowiedzi twórcze pojawiają się już u dzieci w wieku przedszkolnym, nie mających jeszcze świadomego kontaktu z wielką sztuką, plastyką, muzyką czy literaturą. Świadomie organizowany proces wychowawczy w zakresie wychowania estetycznego przewiduje zarówno kontakt z dziełami, jak też własną aktywność twórczą dzieci.

Należy sądzić, że prawidłowo realizowane umuzykalnienie w przedszkolu ułatwia spełnienie tych zamierzeń. Prowadzone w sposób integralny zajęcia umuzykalniające dostarczają wielu przeżyć natury estetycznej, które odnoszą się nie tylko do sfery muzycznej. Sprzyjają one rozwojowi twórczej wyobraźni także w zakresie ekspresji słownej, ruchowej czy plastycznej. Stopień rozwoju tej wyobraźni, umiejętność jej uzewnętrzniania, możemy ocenić jako przejaw postawy estetycznej.

W niniejszym artykule przedstawiam rezultaty badań nad wpływem umuzykalnienia na rozwój umiejętności wyrażania muzyki słowem, gestem i rysunkiem. Stopień tej umiejętności świadczyć może dodatkowo o poziomie percepcji muzyczno-plastycznej dziecka.

Pierwsze badanie dotyczyło umiejętności słownego wyrażania muzyki. W tym celu zaprezentowano dzieciom nagrany na taśmie magnetofonowej utwór F. Rybickiego pt. "Na łądce". Badanie przeprowadzono wśród dzieci 6-letnich uczęszczających do przedszkoli objętych eksperymentem /E/ i przedszkoli kontrolnych /K/. Zrealizowano je po zakończeniu eksperymentu. Zadaniem dzieci po wysłuchaniu /dwukrotnym/ utworu było danie odpowiedzi na pytania: "Co usłyszałeś w utworze? Co utwór wyraża? Co czujesz po jego wysłuchaniu? Jak go oceniasz?" Odpowiedzi dzieci zostały nagrane na taśmę magne-

tofonową, co umożliwiło przeprowadzenie ich analizy. Odpowiedzi na pierwsze pytanie dotyczyły skojarzeń muzycznych określających charakter występujących elementów muzycznych. Odpowiedzi na pytanie drugie zawierały wyrażenia będące wynikiem skojarzeń pozamuzycznych. Na pytanie: "Jak utwór oceniasz?" dzieci charakteryzowały ogólnie usłyszaną muzykę, często uzasadniając tę charakterystykę. Odczucia pod wpływem utworu wiązały się z określeniami własnego nastroju, chęci ponownego usłyszenia. Zestaw odpowiedzi ilustruje tabela 1.

Tabela 1. Zestawienie grup wyrazowych użytych w słownym opisie usłyszanego utworu

Kategorie pytań	Co usłyszałeś	Co utwór wyraża?	Jak go oceniasz?	Co odczuwasz
Kategorie odpow.	Skojarzenia muzyczne	Skojarzenia pozamuzyczne	Ocena utworu	Odczucia, przeżycia
Elementy wypowiedzi	charakter melodii, nastrój tempo, dynamika, rytm, harmonia, barwa, budowa	odgłosy przyrody, czynności człowieka, przeżycia człowieka, zabawy dzieci, ruch, zjawiska atmosfery, odgłosy świata techniki	wyrażenia charakteryzujące ogólnie utwór, uzasadnienie oceny	wyrażenie własnego nastroju, chęć ponownego usłyszenia

Rezultaty przeprowadzonej analizy porównawczej dowiodły, że wypowiedzi dzieci z grupy eksperymentalnej były bardziej dojrzałe i wyczerpujące we wszystkich czterech kategoriach. Szczególnie trafnie opisywały elementy muzyczne utworu. Większość /76 %/ potrafiła prawidłowo opisać charakter melodii, nastrój utworu, ciekawy akompaniament. Natomiast z grupy kontrolnej tylko 12,5 % dzieci w miarę wyczerpująco opisywało stronę muzyczną utworu. Bogactwem określeń charaktery-

zowały się opisy skojarzeń pozamuzycznych dokonane przez 97 % dzieci z grupy E. W grupie K jedynie 5 % dzieci sprostało temu zadaniu. Podobne różnice wystąpiły w zakresie oceny utworu. W grupie E 41 % dzieci użyło do tego więcej niż jednego wyrażenia, uzasadniając przy tym tę ocenę. W grupie K uczyniło to jedynie troje dzieci /4,5 %/. Swoje odczucia i przeżycia estetyczne potrafiło wyrazić 58,5 % dzieci z grupy E i 5% z grupy K.

Można zatem przyjąć, iż prawidłowo w wyniku eksperymentu prowadzony proces umuzykalnienia w przedszkolu, w znacznym stopniu przyczynił się nie tylko do zrozumienia podstawowych elementów muzyki, lecz także do rozwinięcia umiejętności wyrażania sądów i odczuć związanych z jej emocjonalnym przeżywaniem.

Kolejne badanie polegało na sprawdzeniu umiejętności wyrażania muzyki r u c h e m. Na wstępie zapoznano dzieci z utworem fortepianowym R.Schumanna pt. "Wesoły wieśniak". Utwór przedstawiono kilkakrotnie tak, aby dzieci były z nim osłuchane. Zadanie badawcze polegało na przekazaniu przez dzieci ruchem, tego co usłyszały. Przyjęto zatem formę tzw. opowieści ruchowej opartej o pełną improwizację ruchów ciała, gestykulacji, mimiki itp. Realizację ruchową oceniano według następujących przyjętych kryteriów: 1. Zgodność z charakterem utworu /z rytmem, kierunkiem melodii, tempem/, 2. Różnorodność ruchów /gesty rąk, mimika, ruchy nóg, przemieszczanie ciała/, 3. Oryginalność, 4. Estetyka ruchów /płynność, harmonijny przebieg, umiar/, 5. Ogólny wyraz artystyczny. Przyjęto ocenę punktową od 10 /nota najwyższa/ do 1 /nota najniższa/. Badanie przeprowadzono na początku eksperymentu. Z uwagi na czasochłonność przebiegu badania do realizacji ruchowej wybrano drogą losowania po 20 dzieci z każdej grupy /E i K/.

Okazało się, że poziom umiejętności wyrażania muzyki ruchem w obu badanych grupach był dość niski. Dzieci z grupy eksperymentalnej uzyskały średnią ocenę 4,64 punktów, a z grupy kontrolnej 4,71. Najwyższą ocenę przyznano "estetyce ruchów"

/6,1 w obu grupach/.

Badania powtórzono po zakończonym eksperymencie, celem sprawdzenia rozwoju postawy estetycznej, stymulowanego działaniami eksperymentalnymi. Tym razem wybrano utwór trudniejszy, o zmiennych nastrojach. Była to "Serenada lalki" C. Debussy'ego na fortepian. Rezultaty badania, jakie uzyskano w grupach E i K przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wynik oceny umiejętności wyrażania ruchem muzyki /po zakończonym eksperymencie/

Lp	Kryterium oceny	Średnia uzyskanych punktów	
		E	K
1	zgodność z charakterem utworu	8,4	5,0
2	różnorodność ruchów	7,3	4,3
3	oryginalność	7,1	4,1
4	estetyka ruchów	8,9	4,8
5	ogólny wyraz artystyczny	8,5	4,8

$x^2 = 13,1$

Istotność uwidocznionych w tabeli różnic pomiędzy rezultatami uzyskanymi przez grupę eksperymentalną i kontrolną sprawdzono przy pomocy testu nieparametrycznego. Na poziomie istotności 0,05 i przy czterech stopniach swobody chi - kwadrat = 9,488. Wartość ta jest mniejsza od uzyskanej /13,1/, zatem zaobserwowane różnice są wyraźne i statystycznie istotne. Największe różnice uwidoczniły się w zakresie estetyki ruchów oraz ogólnego wyrazu artystycznego.

Można zatem przyjąć, że odpowiednio zorganizowane umuzykalnienie może mieć znaczny wpływ na rozwój umiejętności dzieci w zakresie muzycznej ekspresji ruchowej.

Kolejne badania postawy estetycznej oparto na teście muzyczno-plastycznym. Celem badania było sprawdzenie umiejęt-

ności wyrażania usłyszonej muzyki rysunkiem. Zadaniem dzieci było "narysowanie" nastroju utworu w formie obrazka przedstawiającego lub impresji abstrakcyjnej.

Dzieci mogły zastosować technikę malowania - rysowania pędzlami różnej wielkości, posługując się plakatówką. Utworem muzycznym, który miał zainspirować twórczą inwencję plastyczną dzieci był na początku eksperymentu "Taniec niedźwiadków" I. Garsteckiej skomponowany na fortepian. Utwór ten charakteryzuje się niskimi, ciężkimi dźwiękami wykonanymi w wolnym tempie. Za kryterium oceny adekwatności rysunku do usłyszonej muzyki przyjęto trafność doboru takich środków wyrazu, jak: grubość konturów namalowanych postaci, plam, kresek, przedmiotów; dobór kolorów /odcienie, kontrasty, różnorodność/ treść /układ i wielość elementów, rozmieszczenie itp./.

W tych kategoriach dokonano oceny trafności rysunku, przyjmując skalę dwustopniową /trafny - nietrafny/. Trafność rysunku polegała tu na zastosowaniu grubych konturów elementów, posługiwaniu się barwami ciemnymi różnych odcieni, przedstawianiu postaci "grubych" zwierząt, "ciężkich" środków lokomocji itp. Wyniki badania przeprowadzonego na początku eksperymentu w grupie E i K przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Wyniki oceny umiejętności wyrażania muzyki rysunkiem uzyskane w badaniu wstępnym /dane procentowe/

Lp.	Kryteria oceny	E	K	D	D ²	$\frac{D^2}{K}$
1	zarys konturów	82,0	76,5	5,5	30,25	0,4
2	kolorystyka	78,6	81,3	-2,7	7,29	0,09
3	treść	61,0	58,3	2,7	7,29	0,13

Obliczone chi - kwadrat 0,062. Jest ono znacznie niższe, aniżeli przyjęte kryterium przy poziomie istotności 0,05 i dwóch stopniach swobody, które wynosi 5,991. Można zatem stwierdzić, iż obie badane grupy prawie nie różniły się na początku eksperymentu pod względem umiejętności wyrażania muzyki w formie plastycznej.

Inny obraz rezultatów uzyskano po zakończonym eksperymencie. Dzieciom zaprezentowano utwór fortepianowy F. Rybickiego pt. "Karuzela" o zróżnicowanej rytmice i odcieniach dynamicznych. Rysunki wykonane pod wpływem tego utworu poddano podobnej do poprzedniej analizie i ocenie. Rezultaty przeprowadzonego badania ilustruje tabela 4.

Tabela 4. Wyniki oceny umiejętności wyrażania muzyki rysunkiem po zakończonym eksperymencie /dane procentowe/

Lp.	Kryteria oceny	E	K	D	D ²	$\frac{D^2}{K}$
1	zarys konturów	91,0	63,4	27,6	761,76	12,0
2	kolorystyka	87,5	60,1	27,4	750,76	12,5
3	treść	64,2	49,5	14,7	216,09	4,4

$$x^2 = 28,9$$

Oznaczenia: E, K - procent rysunków zawierających trafny dobór środków wyrazowych w grupie eksperymentalnej i kontrolnej

D - różnice w procentach

Także i w tym przypadku istotność różnic pomiędzy rezultatami grupy E i K sprawdzono przy pomocy testu chi-kwadrat. Różnice te okazały się bardzo wysokie i istotne statystycznie, bowiem uzyskana wielkość $x^2 = 28,9$ jest na poziomie istotności 0,05 i dwóch stopniach swobody, które wynosi 5,991.

Wnioskujemy zatem, że także w zakresie umiejętności wyrażania muzyki rysunkiem nastąpił pod wpływem eksperymentu znaczny rozwój.

Uzyskane rezultaty świadczą o wpływie umuzykalnienia na kształtowanie się postaw estetycznych dziecka sześciolatniego nie tylko wobec muzyki.

3. Znaczenie umuzykalnienia w rozbudzaniu przeżyć estetycznych

W literaturze pedagogicznej wiele uwagi poświęca się roli przeżycia muzycznego w rozwoju osobowości dziecka. Twórcy współczesnych systemów wychowania muzycznego podkreślają znaczenie tego przeżycia w dostarczaniu dzieciom radości i przyjemności²². Radość jest według wszystkich autorów zainteresowanych psychiką dziecka, naturalną jego potrzebą, wynikającą z dynamizmu młodego organizmu, chęci poznania świata, ogólnej aktywności.

Radość dostarczana jest dzieciom przez muzykę wielostronnie. Wynika ona z czynnego jej uprawiania, dającego możliwość wyładowania nagromadzonej energii, samorealizacji, satysfakcji działania i tworzenia. Przeżycie estetyczne leży w sferze doznań, które biorą początek w spontanicznej potrzebie doznawania przyjemności. Radość przeżycia estetycznego rekompensuje często różne niepowodzenia, zbliża dzieci do siebie, ośmiela nieśmiałych.

Przeżycie radości wynikające z obcowania z pięknem i własną w tym zakresie aktywnością, pozostaje i w latach dojrzałych ważnym przeżyciem psychicznym i istotną wartością życia²³. Ważne stają się także inne wartości uczuciowe, które rozbudza obcowanie z muzyką. Mam tu na myśli rozwój świadomości własnej psychiki, poznawanie odczuć innych ludzi, emocjonalne reagowanie na wszystkie przejawy życia.

Przeżycia estetyczne kształtują zatem sylwetkę człowieka uczuciowego, wrażliwego nie tylko na piękno, o żywej, bogatej osobowości.

W świetle powyższych rozważań trudno jest przecenić znaczenie przeżycia muzycznego w życiu dziecka. Znacznie trudniej ukazać wpływ zajęć umuzykalniających na rozbudzanie tych przeżyć, są one bowiem efektem oddziaływania prawie wszystkich form umuzykalnienia. O intensywności przeżyć estetycznych może świadczyć fakt zaspokajania różnorodnych potrzeb psychicznych dziecka, w tym potrzeby odczuwania piękna.

Badania nad tym problemem umożliwiły odpowiedź na pytanie: "Jakie, zdaniem Pani potrzeby zaspokaja dziecko poprzez uczestnictwo w zajęciach umuzykalniających?". Z tym pytaniem zwrócono się do 42 nauczycielek prowadzących zajęcia w objętych badaniem przedszkolach. Pytanie opatrzone kafeterią gotowych 8 odpowiedzi, które należało ponumerować odpowiednio od 1 do 8, w zależności od stopnia zaspokojenia danej potrzeby. Rezultaty przedstawiono w tabeli 5. W opracowaniu tabeli posłużono się techniką rangowania. Odpowiedź, która powtarzała się najczęściej, uzyskała notę 8 punktów, w drugiej kolejności 7, w trzeciej 6 itp. Po podsumowaniu punktów sporządzono tabelę rang. Potrzeba, która była najczęściej zaspokajana, otrzymała rangę 1, w drugiej kolejności - rangę 2 itp.

Tabela 5. Zaspokajanie potrzeb dziecka poprzez umuzykalnienie /uszeregowanie rangowe/

Lp	Rodzaj potrzeby	Ranga
1	ruchu	5
2	twórczości	4
3	aktywności	7
4	wyżycia się artystycznego	1
5	odczuwania piękna	3
6	wspólnego działania	8
7	kontaktu z muzyką	2
8	improvizacji	6

Z uzyskanych rezultatów wynika, iż nauczycielki przypisują umuzykalnieniu funkcję rozbudzania przeżyć estetycznych dzieci. Świadczy o tym wysoka ranga, jaką nadano zaspokojeniu takich potrzeb, jak: wyżycie się artystyczne, kontakt z muzyką i odczuwanie piękna.

Wiele cennego materiału na potwierdzenie powyższych danych dostarczyły rozmowy kierowane przeprowadzane z dziećmi tuż po zakończeniu uroczystości przedszkolnej zorganizowanej.

wanej z okazji Międzynarodowego Dnia Dziecka. W programie uroczystości, obok recytacji indywidualnych i zbiorowych oraz inscenizacji, znalazły się piosenki w zbiorowym wykonaniu, występ orkiestry perkusyjnej oraz scenka muzyczno-ruchowa. W rozmowach zadawano przede wszystkim pytanie: " Co w programie uroczystości najbardziej się Tobie podobało i dlaczego? ".

W zdecydowanej większości dzieci opowiadały się za występami o charakterze muzycznym. Podobały się zwłaszcza piosenki oraz występ zespołu perkusyjnego. Dzieci, będąc pod wrażeniem dopiero co zakończonej uroczystości, wypowiadały m.in. następujące zdania: /Jacek R./ "Ale orkiestra ładnie grała, to było fajne ! Bym chciał jeszcze posłuchać".

/Danka K./ "Najlepiej mi się podobało, jak śpiewali, Ja lubię kiedy śpiewają. Sama też lubię śpiewać. To było bardzo ładne".

/Krzyś S./ "Kiedy się słucha muzyki jest radośnie i przyjemnie"

/Marek F./ "Zawsze najlepiej lubię, jak grają. Wtedy jest wesoło".

/Zosia L./ "Wszystko mi się podobało, ale chyba najlepiej, kiedy tańczyli z muzyką. Wszystkim zaraz chciało się tańczyć".

/Jurek S./ "Kiedy jest muzyka, to jest tak jakby było święto".

Powyższe wypowiedzi świadczą o tym, iż muzyka porusza emocje, wywołuje przeżycia estetyczne bardziej intensywnie, niż pozostałe dziedziny sztuki. Swoje przeżycia estetyczne ujęły dzieci w kategoriach piękna, radości, przyjemności, wesela, świątecznego nastroju.

Przedstawione w tym artykule rezultaty wskazują na znaczną rolę umuzykalnienia w przedszkolu w rozbudzaniu i rozwijaniu wrażliwości na piękno. Pod wpływem różnorodnych zajęć umuzykalniających kształtują się i rozwijają postawy estetyczne wyrażające się ekspresją słowną, ruchową i plastyczną. Umuzykalnienie wpływa także na rozbudzanie przeżyć, które warunkują formowanie się postawy estetycznej dziecka

sześcioletniego.

Zakres podjętych przeze mnie badań nie pretenduje do pełnego rozwiązania problemu, jakim jest rola umuzykalnienia w rozwijaniu wrażliwości na piękno. Niemniej uzyskane rezultaty potwierdzają wielokrotnie przez teoretyków wysuwaną tezę o wpływie muzyki na przeżycia estetyczne małego dziecka, przynajmniej w tych zakresach, jakie były przedmiotem moich badań.

PRZYPISY

- ¹M.Kwiatowska, Z.Topińska /red/, Metodyka wychowania przedszkolnego, Warszawa 1972 s.517
- ²E.Zachajkiewicz, Przedmowa, W: Wychowanie estetyczne w przedszkolu, pod red. Z.Topińskiej, Warszawa 1971 s.7
- ³M.Kwiatowska, Wychowanie estetyczne w polskich przedszkolach, W: Wychowanie estetyczne... s.17
- ⁴Por. I.Wojnar, Teoria wychowania estetycznego, Warszawa 1980 s.10-13
- ⁵B.Suchodolski, I.Wojnar, Nasza współczesność a wychowanie, Warszawa 1972 s.142
- ⁶U.Rogalska, Pierwsze ogniwo kształtowania kultury muzycznej dziecka, W: Kształtowanie kultury muzycznej w szkole środowisku pozaszkolnym, Bydgoszcz 1980 s.221
- ⁷M.Kwiatowska, Z.Topińska, Metodyka... s.323
- ⁸S.Szuman, O sztuce i wychowaniu estetycznym, Warszawa 1975
- ⁹Por. J.Wierszyłowski, Psychologia muzyki, Warszawa 1970 s.251
- ¹⁰Por. E.Souriau, Wpływ muzyki na rozwój psychiczny dziecka, W: Wychowanie przez sztukę, pod red. I.Wojnar, Warszawa 1963 s.229
- ¹¹M.Przychodzińska-Kaciczak, Muzyka i wychowanie, Warszawa 1969 s.81

- ¹²Por. M.Kwiatowska, Wychowanie estetyczne, N: Vademecum nauczyciela sześciolatków, Warszawa 1977 s.332
- ¹³S.Szuman, op.cit. s.142
- ¹⁴Por. B.Suchodolski, Wychowanie dla przyszłości, Warszawa 1959 s.134
- ¹⁵K.Przybylska, Wychowanie muzyczne w przedszkolu, Warszawa 1977 s.112
- ¹⁶S.Szuman rozróżnia trzy sposoby realizacji wychowania przez sztukę: upowszechnianie /jako wyraz polityki kulturalnej państwa/, udostępnianie /prezentowanie dzieł za pomocą różnych środków przekazu/, uprzywilejowanie /kształcenie percepcji dzieła sztuki/.
- ¹⁷Płytoteka dla przedszkoli pod red. L.Miklaszewskiego w opr. M.Wieman. W pracy z dziećmi 6-letnimi wykorzystuje się także niektóre pozycje z "Płytoteki wychowania muzycznego" dla klas I-IV
- ¹⁸Por. Program wychowania w przedszkolu, Warszawa 1981 s.91
- ¹⁹Por. U.Smoczyńska-Nachtman, Kalendarz muzyczny w przedszkolu, Warszawa 1978 s.144
- ²⁰Program... s.92
- ²¹Por. I.Wojnar, op.cit., s.12-13
- ²²M.Przychodzińska-Kaciczak, op.cit. s.177
- ²³Por. M.Przychodzińska-Kaciczak, Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego, Warszawa 1979 s.225